

بررسی رابطه ویژگی های شخصیتی دانش آموزان و میزان گرایش به مواد مخدر

اکبر مومبینی

راهبر آموزشی و تربیتی

چکیده

هدف از انجام این پژوهش بررسی رابطه ویژگی های شخصیتی دانش آموزان و میزان گرایش به مواد مخدر می باشد. جامعه آماری این پژوهش را شامل کلیه جوانان شهرستان خواف است که از این بین ۵۰ نفر به صورت تصادفی خوشه ای به عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند و پرسشنامه های نگرش نسبت به اعتیاد و مواد مخدر و فرم کوتاه پرسشنامه شخصیتی دانش آموزان NEO در بین آنها توزیع گردید. تحلیل داده ها با استفاده از آزمون همبستگی صورت گرفته است. یافته های پژوهش نشان داد بین روان رنجوری، برون گرایی با گرایش به مواد مخدر رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد اما بین توافق گرایی و با وجدان بودن رابطه غیر مستقیم و گرایش به مواد مخدر وجود دارد طور کلی براساس نتایج مطالعه حاضر ویژگی های شخصیتی دانش آموزان از جمله عوامل سبب شناختی مهم در روی آوردن دانشجویان به اعتیاد به شمار می روند و از آنجایی که صفات شخصیتی دانش آموزان دیرپا و بادوام بوده و ریشه در دوران کودکی دارند، باید مداخلات پیشگیری از اعتیاد را در این دوران و در کانون خانواده بنیان نهاد.

واژه های کلیدی: ویژگی شخصیتی، گرایش، مواد مخدر، اعتیاد

۱- مقدمه

یکی از موارد جدی تهدید کننده سلامت که در سالهای اخیر با توجه با دگرگونیهای سریع اجتماعی از سوی سازمان های بهداشت، مجریان قانون و سیاست گذاران اجتماعی به عنوان مهترین مشکل موجود در جامعه مورد توجه قرار گرفته است، شیوع رفتارهای پرخطر در میان اقشار مختلف جامعه است. در میان رفتارهای پرخطر و مشکل آفرین، سوء مصرف مواد مخدر تهدیدی بسیار جدی به شمار می رود. در حدود ۱۴۰ میلیون نفر از مردم دنیا از اعتیاد رنج می برند. اعتیاد از جمله پدیده های نگران کننده در عصر حاضر است که مراکز آموزشی (مدارس و دانشگاه ها) در نوردیده است و به یکی از چالش های فراروی دست اندرکاران آموزش و پرورش تبدیل شده است. اعتیاد یک بیماری مزمن، مسری و پیش رونده است که ریشه و زمینه در رشد فرد داشته و در نهایت می تواند با تخریب جنبه های سه گانه فرد (جسم، روح و روان) وی را به کام مرگ بکشاند. از آنجا که اعتیاد ریشه در رشد و شکل گیری شخصیت فرد دارد، درمان آن نیز طولانی مدت و چند بعدی (پزشکی، روان شناختی و اجتماعی) است (زینالی، وحدت و حامدینیا، ۱۳۸۶). عوامل خطر برای اعتیاد به مواد مخدر گسترده و پیچیده هستند. برخی افراد از نظر ژنتیکی مستعد سوء مصرف مواد مخدر هستند. آن ها ممکن است در خانواده نزدیک خود سابقه اعتیاد به مواد مخدر داشته باشند. شاید مادرشان الکلی باشد یا پدرشان یک فرد الکلیسم باشد. سایر افراد پس از گذراندن یک رویداد آسیب زا، یا پس از آزمایش مواد مخدر و الکل از سنین پایین، دچار اختلالات مصرف مواد مخدر می شوند. برخی از افراد ویژگی های شخصیتی دانش آموزان خاصی را انتخاب می کنند که آن ها را مستعد ابتلا به اعتیاد می کند. درک این نکته مهم است که اعتیاد به مواد مخدر یک وضعیت پزشکی پیچیده است و تعیین دقیق افرادی که مستعد ابتلا هستند و چه کسانی می توانند بدون ایجاد وابستگی به طور ایمن از مواد مخدر استفاده کنند بسیار دشوار است. جوانان اصلی ترین قربانیان مواد مخدر هستند. اکثر کشورها از این نظر در وضعیت مشابهی قرار دارند. جوانان به خاطر خصوصیات شخصیتی دانش آموزان آسیب پذیری زیادی دارند. علاوه بر عوامل فردی و اجتماعی که در بروز وابستگی به مواد نقش دارند. عوامل روان شناختی نیز نقش مهمی ایفا می کنند. با توجه به اینکه دانشجویان بخش عظیمی از جامعه امروز کشور را تشکیل می دهند، نسبت جمعیتی این گروه، پتانسیل آسیب پذیری جامعه نسبت به آسیب های اجتماعی را بالا می برد. این مسئله ضرورت تحقیق و کسب آگاهی درباره ویژگی های شخصیتی دانش آموزان که منجر به گرایش و نگرش مثبت به اعتیاد و مواد مخدر می شوند را بیشتر می کند. مطالعه حاضر به بررسی رابطه بین ویژگی های شخصیتی دانش آموزان و نگرش به اعتیاد و مواد مخدر در جوانان شهرستان خواف می پردازد.

۲- ادبیات تحقیق:

اعتیاد به مواد مخدر

اعتیاد مدارهای عصبی مربوط به سیستم پاداش، انگیزش و حافظه را در مغز مختل میکند و اختلال در این سیستم مغز باعث بروز عوارض بیولوژیکی، فیزیولوژیکی، اجتماعی، روحی و روانی میشود.

اعتیاد را می توان تلاشی به منظور کنترل چرخه های غیر قابل کنترل دانست. وقتی افراد مصرف کننده از یک ماده شیمیایی به منظور تغییر خلق خود استفاده می کنند بر آن گمانند که می توانند این چرخه ها را کنترل کنند. اعتیاد فرآیندی تدریجی و در جهت تلاش برای کنترل و ارضای آرزوی خوشبختی است، اعتیاد را می توان نوعی بیماری تلقی کرد که از یک حالت معین غالباً گنگ آغاز می شود به یک نهایت می رسد، تمامی فرایندهای اعتیاد آور دارای یک وجه اشتراک هستند که همان

جست‌وجوی بی‌هدف تمامیت، خوشبختی و صلح از ورای یک رابطه یا یک واقعه است. مهم نیست اعتیاد به چه چیز باشد، مصرف‌کنندگان از یک واقعه به منظور تغییر خلق، یا ایجاد خلسه استفاده می‌کند (شاهی، ۱۳۹۷، ۲۰)

ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان

در صورتی که ویژگی شخصیتی دانش‌آموزان واقعا افراد را به شکل معناداری از هم جدا می‌کند، باید به تفاوت‌های دیگری مانند چگونگی رعایت عدالت در در زندگی برای بهتر یا بدتر شدن آن نیز مرتبط باشد. این مسئله دقیقاً همان چیزی است که دانشمندانی که در حوزه شخصیت مطالعه می‌کنند، در تلاش برای دستیابی به این حقایق هستند. شخصیت اهمیت بسیاری در کیفیت زندگی دارد. به همین دلیل است که هر ویژگی شخصیتی دانش‌آموزان اصلی که توسط روانشناسان مورد بررسی قرار گرفته است، با یک یا چند نتیجه مرتبط، به هم پیوند خورده است. حال ممکن است این ویژگی‌ها مربوط به تلاش برای دستیابی به سلامت روان باشد و یا تلاش برای افزایش رضایت در روابط عاشقانه! این امر نشان می‌دهد که شخصیت و ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان تا چه اندازه در زندگی فرد اهمیت دارد. (ناهی‌دفر، ۱۳۹۷؛ ۲۰)

اعتیاد و ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان

اعتیاد یک بیماری زیست‌شناختی، روان‌شناختی و اجتماعی است. عوامل متعددی در سبب شناسی سوء مصرف و اعتیاد مؤثر هستند که در تعامل با یکدیگر منجر به شروع مصرف و سپس اعتیاد می‌شوند (نجاتی، ۱۳۸۶) بر اساس برنامه ششم توسعه کشور اعتیاد و مبارزه با مواد مخدر جز نخستین اولویت‌های آسیب‌های اجتماعی در ایران است و طبق آمارهای رسمی و برآوردهای مبتنی بر شاخص‌های سازمان ملل، در حال حاضر یک و نیم میلیون نفر معتاد در کشور زندگی می‌کنند که اعتیاد آنها از مواد سنتی به سمت مواد صنعتی و پرخطر رفته است. متأسفانه آثار و تبعات استفاده از اینگونه مواد در جامعه بسیار بوده و در حال حاضر ۶۰ درصد از تعداد زندانی‌های موجود در کشور به طور مستقیم و غیر مستقیم با اعتیاد و مواد مخدر در ارتباط هستند؛ همچنین عامل ۵۰ درصد از طلاق‌ها اعتیاد می‌باشد متأسفانه به رغم تلاش‌های بسیار در حوزه مواد مخدر و روند کشفیات و دو برابر شدن این موضوع اما به دلایل سودآور بودن و قدرت ریسک بالای آن، استفاده از مواد مخدر در کل دنیا در حال افزایش است. شخصیت عبارت است از الگوهای ویژه فکری، احساسی و رفتاری که هر فرد را از افراد دیگر متمایز می‌سازد (واگنر، ۲۰۱۲) تحقیقات نشان داده است که ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان از جمله عوامل سبب شناختی مهم در گرایش به رفتارهای پرخطر از جمله مصرف سیگار، مصرف الکل، مصرف مواد و فعالیت جنسی ناایمن به شمار می‌رود. (پلیمینی و همکاران، ۲۰۱۰)

روان رنجوری:

روان رنجوری، روان‌نژندی، عصبیت یا نوروتیسیزم یکی از ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان Big 5 (پنج بزرگ)، به طور معمول به عنوان تمایل به اضطراب، افسردگی، شک به خود و سایر احساسات منفی تلقی می‌شود. تمام خصوصیات شخصیتی دانش‌آموزان، از جمله روان رنجوری، در یک طیف قرار دارند - تنها بعضی از افراد بسیار عصبی تر از دیگران هستند. در نظریه ی Big 5 گاهی اوقات روان رنجوری به عنوان ثبات کم عاطفی یا احساسات منفی توصیف می‌شود. (کیانی، ۱۳۷۸؛ ۲)

برون گرایی

در مدل پنج عامل بزرگ شخصیت (Big Five)، برون‌گرایی / درون‌گرایی یکی از مهم‌ترین ابعاد شخصیت هر فرد است. بر اساس این مدل، شخصیت انسانی شامل ۵ بُعد گسترده است. هر بُعد شخصیت، از جمله بُعد برون‌گرایی / درون‌گرایی، دارای یک طیف است. بعضی‌ها در انتهای طیف قرار دارند (مثلاً به شدت برون‌گرا هستند)؛ اما اغلب مردم جایی در اواسط طیف هستند (مثلاً نسبتاً برون‌گرا یا کمی درون‌گرا). به این ترتیب شاید شما بسیاری از ویژگی‌های یک فرد برون‌گرا را داشته باشید اما گاهی نشانه‌هایی از درون‌گرایی را نیز بروز دهید.

اگر مثبت نگاه کنیم، برون‌گراها اغلب افرادی خوش‌صحت، اجتماعی، عملگرا، پرشور و شوق، دوستانه و برون‌ریز توصیف می‌شوند. با دیدی بدبینانه آنها افرادی توصیف می‌شوند که همیشه به دنبال جلب توجه هستند، به سادگی دچار حواس پرتی می‌شوند و از تنهایی رنج می‌برند. (محمدزاده، ۱۳۹۷؛ ۲۶)

باز بودن

شاخص گشودگی یکی از عوامل اصلی شخصیتی دانش‌آموزان است اما از نظر اهل فن از روان‌نژندی و برون‌گرایی کمتر تبعیت می‌کند. نام دیگر شاخص گشودگی، شاخص باز بودن ذهن یا تجربه نیز است. عناصر تشکیل‌دهنده باز بودن به تجربه اغلب در نظریه‌ها و ارزیابی شخصیت نقش قابل توجهی را بازی کردند و اغلب وحدت این ویژگی‌ها در یک شخص مورد نظر قرار گرفته است.

این شاخص در تست شخصیتی دانش‌آموزان نئو احتمالاً یکی از محدودها به حساب می‌آید که بسیار مورد پژوهش قرار خواهد گرفت. افراد با شاخص گشودگی افرادی هستند که در باورها تجربیات درونی و دنیای پیرامون کنج‌گاو هستند. این افراد تجربه بسیاری زیادی را دارند. این افراد همیشه تجربیان جدید را دوست دارند و در مقابل افراد بسته افکار مثبت و منفی فراوانی دارند.

شاخص باز بودن تجربه (O) معمولاً ارتباط مستقیم و مثبتی با هوش دارد و اکثر افراد تحصیل کرده در این شاخص نمره بالاتری دریافت می‌کنند. شاخص گشودگی در افراد معمولاً با آن جنبه‌هایی در فرد سر و کار دارد که در معرض سنجش هوش قرار نمی‌گیرد. برای مثال خلاقیت، معمولاً افراد با شاخص باز بودن ذهن بالا نسبتاً خلاق تر هستند. (علایی، ۱۳۹۹، ۲۳)

توافق گرایی

این بعد شخصیتی دانش‌آموزان شامل ویژگی‌هایی مانند اعتماد، نوع دوستی، مهربانی، محبت و سایر رفتارهای اجتماعی است.

افرادی که از نظر توافق گرایی بالا هستند تمایل به همکاری بیشتری دارند در حالی که افراد با توافق گرایی کم اهل رقابت بیشتر و حتی گاهی اوقات رفتارهای مداخله‌جویانه هستند. (شفیع، ۱۳۹۰؛ ۱)

باوجدان بودن

وجدان گرایی

افرادی که در مقیاس وجدان گرایی در نئو، در محدوده طبیعی قرار می گیرند، ویژگی های این مقیاس را در حد تعادل نشان می دهند. آن ها معمولا افرادی دقیق و منظم هستند که برنامه هایی را برای خود، تعیین می کنند و سعی می کنند در زمانی مشخص و با اصولی صحیح، آن ها را انجام دهند. برای رسیدن به اهدافشان، پشتکار و استقامت زیادی دارند و سخت کوش و مصمم هستند. نسبت به دیگران، احساس مسئولیت می کنند، از خانواده و دوستان گرفته تا همکاران و حتی غریبه ها. بنابراین سعی می کنند وظایف خود را به درستی انجام دهند. همچنین افرادی منظم هستند که به نظم و ترتیب محل زندگیشان، اهمیت زیادی می دهند. خوش قول و وقت شناس هستند و به رعایت اصول اخلاقی پایبندند. اما با وجود این ویژگی ها می توانند در مواقعی انعطاف پذیر نیز باشند و همین باعث می شود بتوانند با شرایط پیش بینی نشده، سازگار شوند. بنابراین قادرند در چنین شرایطی، سریع تصمیم گیری کنند و خوب هم عمل کنند. در واقع افراد با نمرات پایین وجدان گرایی در نئو بین منظم بودن و با برنامه بودن با منعطف بودن، تعادل برقرار می کنند. (عبدالهی، ۱۳۹۷؛ ۲۹)

۳- فرضیه های تحقیق

- فرضیه ۱: بین ویژگی شخصیتی دانش آموزان روان رنجوری با گرایش به اعتیاد در بین جوانان رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه ۲: بین ویژگی شخصیتی دانش آموزان برون گرایی و گرایش به اعتیاد در بین جوانان رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه ۳: بین ویژگی شخصیتی دانش آموزان باز بودن و گرایش به اعتیاد در بین جوانان رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه ۴: بین ویژگی شخصیتی دانش آموزان توافق گرایی و گرایش به اعتیاد در بین جوانان رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه ۵: بین ویژگی شخصیتی دانش آموزان باوجدان بودن و گرایش به اعتیاد در بین جوانان رابطه معناداری وجود دارد.

۴- روش تحقیق

۴-۱- جامعه آماری و روش نمونه گیری

جامعه آماری شامل کلیه جوانان شهرستان خواف است که از این بین ۵۰ نفر به صورت تصادفی خوشه ای به عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند.

ابزار

پرسشنامه نگرش نسبت به اعتیاد و مواد مخدر:

پرسشنامه گرایش به اعتیاد توسط فرجاد (۱۳۸۵) به منظور سنجش میزان تمایل به اعتیاد در افراد طراحی و تدوین شده است. این پرسشنامه دارای ۱۶ سوال و ۳ بعد اجتماعی، فردی و محیطی می باشد و بر اساس طیف لیکرت با سوالاتی مانند (آیا در میان دوستان صمیمی شما معتاد به مصرف مواد مخدر وجود دارد؟) به سنجش میزان تمایل به اعتیاد در افراد می پردازد.

روایی و پایایی پرسشنامه گرایش به اعتیاد**روایی ابزار جمع آوری داده**

اعتبار یا روایی با این مسئله سر و کار دارد که یک ابزار اندازه گیری تا چه حد چیزی را اندازه می گیرد که ما فکر می کنیم (سرمد و همکاران، ۱۳۹۰)

روایی پرسشنامه گرایش به اعتیاد توسط اساتید و متخصصان این حوزه تأیید شده است.

پایایی ابزار جمع آوری داده

قابلیت اعتماد یا پایایی یک ابزار عبارت است از درجه ثبات آن در اندازه گیری هر آنچه اندازه می گیرد، یعنی اینکه ابزار اندازه گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می دهد (سرمد و همکاران، ۱۳۹۰)

پایایی پرسشنامه گرایش به اعتیاد از روش آلفای کرونباخ بالای ۷۰ صدم به دست آمده است.

فرم کوتاه پرسشنامه ی پنج عامل بزرگ شخصیت (NEO)

فرم ۲۵ سوال این آزمون جهت سنجش ۵ عامل بزرگ شخصیتی دانش آموزان توسط خرمایی و فرمانی (۱۳۹۳) طراحی شد. شرکت کننده باید پس از مطالعه گویه های آزمون صحت آن در مورد خودش را براساس مقیاس لیکرت از کاملاً درست تا کاملاً نادرست تعیین کند. درجه بندی این ویژگیها بر اساس مقیاس ۵ درجه است که در مورد گویه های مثبت به انتخاب گزینه کاملاً درست نمره ۵ و به انتخاب گزینه کاملاً نادرست نمره ۱ تعلق میگیرد. گویه های منفی به صورت عکس نمره گذاری میشوند. بیشترین نمره اکتسابی در هر عامل ۲۵ و کمترین نمره اکتسابی ۱۰ خواهد بود. به منظور بررسی اعتبار پرسشنامه مذکور از تحلیل عاملی به روش مولفه های اصلی و جهت بررسی اعتبار این آزمون از روش ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید. نتایج تحلیل عاملی نشان دهنده ی استقلال پنج عامل بزرگ شخصیت بود. ضرایب آلفای کرونباخ از ۰/۶۹ تا ۰/۸۳ محاسبه شد. نتایج نشان داد که فرم کوتاه پرسشنامه ی پنج عامل بزرگ شخصیت از روایی و اعتبار مناسبی درایران برخوردار است و میتوان از آن در فعالیتهای پژوهشی استفاده نمود (خرمایی و فرمانی، ۱۳۹۳)

روش تجزیه و تحلیل داده ها

شیوه ی اجرا پژوهشگران تمامی ابزارهای پژوهش را به طور همزمان روی شرکت کنندگان اجرا و نتایج را تجزیه و تحلیل کردند. داده ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS نسخه ۱۷ مورد تحلیل قرار گرفت.

۵- یافته های تحقیق

فرضیه ۱: بین ویژگی شخصیتی دانش آموزان روان رنجوری با گرایش به اعتیاد در بین جوانان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۱: رابطه روان رنجوری با گرایش به اعتیاد

متغیر	شاخص	اعتیاد
روان رنجوری	ضریب همبستگی (پیرسون)	۰/۶۲۹
	سطح معناداری	۰/۰۰۱

۵۰	فراوانی
----	---------

با توجه به جدول ۱ که رابطه ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرها را نشان می‌دهد، می‌توان گفت: چون ضریب همبستگی محاسبه شده در بین دو متغیر روان رنجوری و اعتیاد ($r = 0/629$) است و هم‌چنین با توجه به این که سطح معناداری، بین این دو متغیر رابطه و همبستگی مستقیم وجود دارد. در نتیجه فرضیه پژوهش پذیرفته می‌شود. بنابراین می‌توان گفت: روان رنجوری سبب ایجاد اعتیاد در جوانان شهرستان خواف می‌شود. به عبارت دیگر هرچه روان رنجوری و ذهن درگیر بیشتر باشد به همان نسبت احتمال رفتن جوانان به سمت اعتیاد افزایش خواهد یافت ($p < 0/001$).

فرضیه دوم: بین ویژگی شخصیتی دانش آموزان برون‌گرایی و گرایش به اعتیاد در بین جوانان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۲: رابطه برون‌گرایی با اعتیاد جوانان

اعتیاد	شاخص	متغیر
۰/۵۳۶	ضریب همبستگی (پیرسون)	برون‌گرایی
۰/۰۰۱	سطح معناداری	
۵۰	فراوانی	

با توجه به جدول ۲ که رابطه ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرها را نشان می‌دهد، چون ضریب همبستگی محاسبه شده در بین دو متغیر برون‌گرایی و اعتیاد ($r = 0/536$) است و هم‌چنین با توجه به این که سطح معناداری بین این دو متغیر رابطه و همبستگی مستقیم وجود دارد. در نتیجه فرضیه پژوهش پذیرفته می‌شود. بنابراین می‌توان گفت: برون‌گرایی سبب اعتیاد می‌شود. به عبارت دیگر هرچه میزان برون‌گرایی مورد استفاده بالاتر رود به همان نسبت اعتیاد در جوانان نیز افزایش خواهد یافت ($p < 0/001$).

فرضیه سوم: بین ویژگی شخصیتی دانش آموزان باز بودن و گرایش به اعتیاد در بین جوانان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۳: رابطه باز بودن و گرایش به اعتیاد

اعتیاد	شاخص	متغیر
۰/۷۳۱	ضریب همبستگی (پیرسون)	باز بودن
۰/۰۵	سطح معناداری	
۵۰	فراوانی	

با توجه به جدول ۳ که رابطه ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرها را نشان می‌دهد، می‌توان گفت: چون ضریب همبستگی محاسبه شده در بین دو متغیر باز بودن و اعتیاد جوانان ($r = 0/731$) است و هم‌چنین با توجه به این که سطح معناداری در جدول قید شده بین این دو متغیر رابطه مستقیم وجود ندارد. در نتیجه فرضیه پژوهش رد می‌شود. بنابراین می‌توان گفت: باز بودن و اعتیاد جوانان خواف رابطه ای وجود ندارد ($p > 0/05$).

فرضیه چهارم: بین ویژگی شخصیتی دانش آموزان توافق گرایی و گرایش به اعتیاد در بین جوانان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۴: رابطه توافق گرایی با اعتیاد جوانان

اعتیاد	شاخص	متغیر
-۰/۷۵۵	ضریب همبستگی (پیرسون)	توافق گرایی
۰/۰۲	سطح معناداری	
۵۰	فراوانی	

با توجه به جدول ۴ که رابطه ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرها را نشان می‌دهد، می‌توان گفت: چون ضریب همبستگی محاسبه شده در بین دو متغیر توافق گرایی و اعتیاد ($r = ۰/۷۵۵$) است و همچنین با توجه به این که سطح معناداری بین این دو متغیر رابطه و همبستگی غیرمستقیم وجود دارد. در نتیجه فرضیه پژوهش رد می‌شود. بنابراین می‌توان گفت: توافق گرایی سبب کاهش اعتیاد در جوانان شهرستان خواف می‌شود. به عبارت دیگر هرچه میزان توافق گرایی مورد استفاده بالاتر رود به همان نسبت اعتیاد نیز کاهش خواهد یافت ($p < ۰/۰۵$).

فرضیه پنجم: بین ویژگی شخصیتی دانش آموزان باوجدان بودن و گرایش به اعتیاد در بین جوانان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۵: رابطه باوجدان با اعتیاد جوانان

اعتیاد	شاخص	متغیر
-۰/۳۹۷	ضریب همبستگی (پیرسون)	باوجدان بودن
۰/۰۱	سطح معناداری	
۵۰	فراوانی	

با توجه به جدول ۵ که رابطه ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرها را نشان می‌دهد، می‌توان گفت: چون ضریب همبستگی محاسبه شده در بین دو متغیر باوجدان بودن و اعتیاد جوانان ($r = ۰/۳۹۷$) است و همچنین با توجه به این که سطح معناداری بین این دو متغیر رابطه و همبستگی غیر مستقیم وجود دارد. در نتیجه فرضیه پژوهش پذیرفته می‌شود. بنابراین می‌توان گفت: باوجدان بودن سبب کاهش اعتیاد جوانان در شهرستان خواف می‌شود. به عبارت دیگر هرچه میزان وجدان بالاتر رود به همان نسبت اعتیاد در جوانان نیز کاهش خواهد یافت ($p < ۰/۰۵$).

۶- بحث و نتیجه‌گیری

تعریف شخصیت و واژه‌های مرتبط با آن، می‌تواند نوع برداشت هر نظریه‌پرداز را نسبت به ماهیت انسان نشان داده و بالطبع آن نوع نظریه‌اش را به پژوهشگران عرضه کند. در حال حاضر، تعریف واحدی از شخصیت، که مورد توافق همکاران باشد، وجود ندارد (لارنسن، پروین، ۱۳۸۱؛ به نقل از جوادی و کدپور). به‌طور خلاصه می‌توان آن را "الگوی نسبتاً پایدار صفات، گرایش‌ها یا

ویژگی‌هایی که تا اندازه‌ای به رفتار افراد دوام می‌بخشد"، تعریف کرد. این صفات و گرایش‌ها درعین‌حال باعث پدید آمدن تفاوت‌های فردی، ثبات یا تغییر آن در طول زمان و تداوم رفتار در موقعیت‌های گوناگون می‌شود (فیست و فیست، ۱۳۸۶؛ به نقل از سیدمحمدی، ص ۱).

تحقیقات نشان داده است که ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان از جمله عوامل سبب شناختی مهم در گرایش به رفتارهای پرخطر از جمله مصرف سیگار، مصرف الکل، مصرف مواد و فعالیت‌های جنسی ناامن بشمار می‌رود (پولیمینی، موری و گرونت، ۲۰۱۰؛ استفانسون و هس، ۲۰۰۸؛ بال، کارول، کانینگ بال و رونزویل، ۲۰۰۶). کاستا و مک کرای ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان را به عنوان " ابعاد تفاوت‌های فردی در تمایل به نشان دادن الگوهای پایدار فکر، احساس و عمل " تعریف کرده اند (مک کری و کاستا، ۱۹۸۷)

نتایج پژوهش صابر (۱۳۹۰) نشان داد که بین افراد معتاد و غیر معتاد از لحاظ ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان روان رنجور خوبی، برون‌گرایی، توافق‌پذیری و باوجدان بودن تفاوت معنی‌داری وجود دارد، به طوری که در عامل روان رنجور خوبی میانگین گروه معتاد به طور معنی‌داری بیشتر از گروه غیر معتاد بود و در عوامل برون‌گرایی، توافق‌پذیری و باوجدان بودن میانگین گروه معتاد به طور معنی‌داری کمتر از گروه غیر معتاد بود در عامل انعطاف‌پذیری یا باز بودن به تجربه تفاوت معنی‌داری بین دو گروه مشاهده نشد.

یافته‌های صادق باران اولادی، غلی نویدیان، ذبیح‌الله کاوه نارسانی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه اعتیادپذیری با ویژگی‌های شخصیت، هم‌نوایی و جنسیت نشان می‌دهد که: اعتیادپذیری با ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان روان رنجوری رابطه مثبت و معنی‌دار و با ویژگی‌های باوجدان بودن و توافق‌گرایی رابطه منفی معنی‌دار وجود دارد. و بین برون‌گرایی و اعتیادپذیری رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. در پژوهشی عشرتی فرد (۱۳۹۱) بین گرایش به اعتیاد و ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان برون‌گرایی، دلپذیر بودن، روان رنجوری و باوجدان بودن رابطه معنی‌داری وجود دارد. ولی بین گشودگی و گرایش به اعتیاد ارتباط معنی‌داری مشاهده نشد.

در بررسی هاوارد (۱۹۹۸) و وندام (۲۰۰۵) روی دانشجویان معتاد مشخص شد که بین وابستگی به مواد مخدر با روان‌نژندی ارتباط مثبت و با گشودگی و باوجدان بودن ارتباط منفی وجود دارد. نتایج توریانو و همکاران (۲۰۱۲) نشان می‌دهد که سطوح بالای روان رنجور خوبی، برون‌گرایی و سطح پایین وجدان‌گرایی رابطه معنی‌داری با گرایش به مواد مخدر وجود دارد. در پژوهشی که نوردیک و کرنل (۲۰۰۷) در بررسی عامل شخصیتی دانش‌آموزان و مصرف مواد انجام دادند به این نتیجه رسیدند که افراد معتاد به تریاک، در عامل روان رنجور خوبی نمرات بالا و در عامل برون‌گرایی و تجربه‌پذیری نمرات پایینی می‌گیرند. تراسیانو و کاستا (۲۰۰۴) به وجود رابطه بین مصرف دخانیات و عامل شخصیتی دانش‌آموزان روان رنجور خوبی بالا و پایین بودن عامل باوجدان بودن اشاره دارد.

این پژوهش با هدف بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان با تمایل به مواد مخدر در بین جوانان شهرستان خواف انجام شد. بدین منظور تعداد ۵۰ نفر بعنوان نمونه انتخاب شدند و پرسشنامه‌های پژوهش در بین آنها توزیع شد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که بین مؤلفه‌های شخصیتی دانش‌آموزان روان رنجور خوبی، برون‌گرایی، باز بودن، توافق‌گرایی و باوجدان بودن با گرایش به اعتیاد رابطه معناداری وجود دارد. بین مؤلفه‌های روان رنجور خوبی و باز بودن ارتباط مستقیم و معنی‌دار و بین مؤلفه‌های برون‌گرایی، توافق‌گرایی و باوجدان بودن رابطه معکوس و معنی‌دار است. بدین‌گونه تفسیر می‌شود هر چه میزان روان رنجور خوبی و باز بودن بالاتر باشد گرایش به اعتیاد افزایش پیدا می‌کند، و هر چه میزان برون‌گرایی،

توافق‌گرایی و باوجدان بودن بالاتر باشد گرایش به اعتیاد کاهش می‌یابد. یافته‌های پژوهش اولادی و همکاران (۱۳۹۲) نشان می‌دهد که بین ویژگی‌های شخصیت روان‌رنجوری و برون‌گرایی با گرایش به اعتیاد رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد و با ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان باوجدانی بون و توافق‌گرایی رابطه منفی و معنی‌دار است. در ویژگی‌های روان‌رنجوری، باوجدانی بودن و توافق‌گرایی با پژوهش حاضر هم‌سو و در ویژگی‌های برون‌گرایی نا همسو است. شایق (۱۳۸۸)، در پژوهشی به منظور بررسی استعداد اعتیاد در دانش‌آموزان دبیرستانی، ارتباط معناداری را بین عوامل روان‌رنجورخوبی، توافق‌گرایی و وجدان‌گرایی و گرایش به اعتیاد مشاهده کرد. یافته‌های عشرتی فرد (۱۳۹۱) نشان می‌دهد که رابطه معنی‌دار میان ویژگی‌های باوجدان بودن و دلپذیر بودن (توافق‌گرایی) و گرایش به اعتیاد وجود دارد که با پژوهش حاضر هم‌سو می‌باشد. پژوهش سلیمانی (۱۳۸۹) بر روی ۲۰۰ نفر در شهر خدابنده نشان داد که بین افراد معتاد و عادی در پنج عامل مختلف شخصیتی دانش‌آموزان تفاوت معنادار وجود دارد. یعنی میانگین نمرات افراد معتاد در عامل گشودگی (باز بودن)، وجدان‌گرایی و توافق‌گرایی از افراد عادی پایین‌تر است و در دو عامل دیگر یعنی برون‌گرایی و روان‌رنجور خوبی میانگین نمرات معتادان بیشتر از افراد عادی است. ویژگی‌های روان‌رنجور خوبی، توافق‌گرایی و وجدان‌گرایی با پژوهش حاضر هم‌سو و ویژگی‌های برون‌گرایی و باز بودن ناهم‌سو است. یافته‌های پژوهش‌های صالحی (۱۳۸۱)، عظیمی (۱۳۸۷)، سالمی و همکاران (۱۳۹۴)، گلدوین (۲۰۱۱)، بالینت (۲۰۱۱) نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان باوجدان بودن و توافق‌پذیری با گرایش به اعتیاد رابطه معنی‌دار منفی دارد که با پژوهش حاضر هم‌سو است. همایونی (۲۰۱۱) در پژوهشی تحت عنوان نقش صفات شخصیتی دانش‌آموزان در گرایش به مواد مخدر انجام گرفت، نشان داد که افراد معتاد نمرات بالاتری در روان‌رنجور خوبی، گشودگی به تجربه (باز بودن) و نمرات پایین‌تر برون‌گرایی، باوجدان بودن و توافق‌گرایی به دست آوردند. پژوهش‌های هاوارد (۱۹۹۵) و وندام (۲۰۰۵) نشان داد بین نوروتیک بودن یا روان‌رنجوری و گرایش به اعتیاد رابطه مثبت معنی‌دار و بین گشودگی به تجربه یا باز بودن و وجدانی بودن ارتباط منفی وجود دارد. ویژگی‌های روان‌رنجوری و وجدانی بودن با پژوهش حاضر هم‌سو است. به طور کلی براساس نتایج مطالعه حاضر ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان از جمله عوامل سبب شناختی مهم در روی آوردن دانشجویان به اعتیاد به شمار می‌روند و از آنجایی که صفات شخصیتی دانش‌آموزان دیرپا و بادوام بوده و ریشه در دوران کودکی دارند، باید مداخلات پیشگیری از اعتیاد را در این دوران و در کانون خانواده بنیان نهاد.

منابع:

۱. زینالی، ع؛ وحدت، ر؛ حامدینیا، ص.، ۱۳۸۶، مقاله بررسی زمینه های پیش اعتیادی معتادان و مقایسه آن با افراد سالم غیر معتاد. مجله دانش و پژوهش در روانشناسی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد خورسگان (اصفهان): شماره سی و سوم، پاییز ۸۶
۲. صرامی حمید، قربانی مجید، تقوی مجید، بررسی دو دهه تحقیقات شیوع شناسی مصرف مواد در بین دانشجویان دانشگاه های ایران. فصلنامه علمی-پژوهشی اعتیاد پژوهی. ۱۳۹۲. ۷ (۲۷) ۹۵-۳۶
۳. زکریای، م.، ۱۳۸۴، رهایی از اعتیاد، تهران: ستاد مبارزه با مواد مخدر.
۴. حسینی، خسرو (۱۳۸۵). مهارت های زندگی سالم، تهران نشر عارف.
۵. پروین، لارنس و جان، الیویر. (۱۳۸۱). شخصیت: نظریه و پژوهش. ترجمه محمدعفر جوادی و پروین کدیور. تهران: انتشارات آبیژ، صفحه ۴۸۸.
۶. صابر، ف. ۱۳۹۰، مقایسه ویژگی های شخصیتی دانش آموزان و سبک های حل مسئله در مردان معتاد و غیر معتاد، فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد، سال پنجم، شماره نوزدهم.
۷. عشرتی فرد، ع.، ۱۳۹۱، دومین همایش سراسری اعتیاد و آسیب های روانی و اجتماعی، انجمن علمی دانشجویی روانشناسی دانشگاه خوارزمی: فروردین ۱۳۹۱.
۸. باران اولادی، ص؛ نویدیان، ع؛ کاوه نارسانی، ذ.، ۱۳۹۲، مقاله بررسی رابطه اعتیاد پذیری با ویژگی های شخصیتی دانش آموزان، هم نوایی و جنسیت دانش آموزان پیش دانشگاهی، مجله دانشگاه علوم پزشکی شهر کرد، دوره ۱۵، شماره ۲.
۹. فرچاد، محمدحسین- آسیب شناسی اجتماعی و جامعه شناسی انحرافات- نشر معلم- سال ۱۳۸۵.
۱۰. مولوی پرویز، رسول زاده بهزاد. بررسی علل و عوامل گرایش جوانان به مصرف مواد مخدر (اعتیاد) در شهرستان اردبیل. مجله سلامت و مراقبت. ۱۳۸۲؛ ۵ (۲): ۳۶-۴۸
۱۱. سلیمانی، منصور (۱۳۸۹). مقایسه پنج عامل بزرگ شخصیتی دانش آموزان افراد معتاد وعادی شهرستان خدابنده، اولین همایش کشوری دانشجویی عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت
۱۲. سالمی، پناه؛ شفیع آبادی، عبدالله؛ سلیمی بجستانی، حسین. (۱۳۹۴)، مقاله بررسی نقش ویژگی های شخصیتی دانش آموزان بر گرایش به اعتیاد، دومین کنفرانس ملی و اولین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در علوم انسانی